

ODBORNÉ STANOVISKO

k využívání živého kačera v rámci hodové tradice „kradení kačera“ z hlediska welfare a ochrany zvířat proti týrání

Pro účely tohoto odborného posouzení vycházíme z popisu události uvedeného v dotazu. Podle něj je v rámci tradice „kradení kačera“ živý kačer svázan v proutěném koši nebo připevněn k židli, následně je nesen v průvodu a účastníci s ním tančí. V průběhu akce mu má být rovněž podáván alkohol. V další části tradice se jednotlivé skupiny účastníků snaží kačera navzájem „ukrást“, přičemž podle poskytnutého popisu dochází i k přetahování o zvíře za účasti osob pod vlivem alkoholu. Tazatelka současně uvádí, že v minulosti mělo v souvislosti s touto tradicí opakovaně dojít k úhynu kačera.

Problematika využívání živého kačera v rámci Vámi popsané hodové tradice má dvě vzájemně související roviny – odbornou z hlediska etologie a welfare zvířat a právní z hlediska zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

Odborné posouzení z hlediska welfare

Z hlediska současných poznatků o welfare zvířat je třeba rozlišovat mezi fyziologickou stresovou reakcí organismu a stavem, kdy intenzita, délka nebo kombinace působících stresorů překračuje schopnost zvířete se s danou situací vyrovnat. Samotnou přítomnost fyziologické stresové reakce proto nelze bez dalšího ztotožňovat s utrpením. Z hlediska welfare je závažný zejména stav označovaný jako distress, tedy negativně valenční afektivní stav spojený se situací, kdy mechanismy zvládání nepříznivé situace (coping mechanisms) nejsou dostatečné nebo hrozí jejich selhání (Broom and Johnson 2019; EFSA AHAW Panel 2022).

Vztah mezi distressem a utrpením je v odborné literatuře dlouhodobě popisován. Fraser (1988) charakterizuje utrpení jako zkušenost negativních pocitů a jeho projevy rozděluje na distress a depresi. Současná metodika EFSA pracuje s negativními afektivními stavy jako s významnými následky narušení welfare. Jako samostatné welfare consequences identifikuje mimo jiné handling stress, restriction of movement a sensory under- and/or overstimulation. Handling stress přitom charakterizuje jako stav, při němž zvíře v důsledku manipulace člověkem nebo mechanické manipulace zažívá stres a/nebo negativní afektivní stavy, například bolest či strach (EFSA AHAW Panel 2022).

V případě popsané tradice je významné zejména to, že nejde o působení jediného stresoru. U živého kačera dochází ke kombinaci odchyty a manipulace, fyzické fixace a omezení možnosti pohybu či úniku, přenášení, vystavení velkému množství lidí, hluku a nepředvídatelným pohybům a podle popisu rovněž k následné fyzické manipulaci při snaze jednotlivých skupin zvíře „ukrást“.

Pokud by bylo součástí tradice rovněž podávání alkoholu, představovalo by to další zásah, který nemá žádné odůvodnění v biologických či zdravotních potřebách zvířete. Jeho konkrétní dopad by závisel zejména na druhu podané látky, koncentraci, množství a způsobu aplikace.

Pro posouzení účinků manipulace není nutné vycházet pouze z analogie s jinými druhy drůbeže. Experimentální studie přímo na pekingských kachnách prokázala, že odchyt a následná čtyřhodinová

restrikce v přepravních boxech vyvolávají stresovou reakci, doloženou změnami fyziologických ukazatelů, a současně ovlivňují behaviorální ukazatele strachu. Odchyt a restrikce byly spojeny mimo jiné se signifikantním zvýšením HSP70, poměru heterofilů a lymfocytů, glukózy a cholesterolu. Autoři na základě výsledků uzavírají, že odchyt a čtyřhodinová restrikce vyvolaly u pekingských kachen stresové a strachové reakce (Mitin et al. 2022).

Rozdíly v behaviorálních a fyziologických reakcích souvisejících se strachem a stresem u kachen dokládá také experimentální práce Faure et al. (2003). U pekingských kachen, pižmových kachen a jejich hybridů byly hodnoceny reakce v testu tonické imobility, strachu z člověka a aktivita adrenokortikální osy. Výsledky současně ukázaly rozdíly v intenzitě těchto reakcí mezi sledovanými skupinami. To je významné i při praktickém posuzování konkrétního zvířete – absence intenzivního aktivního odporu při manipulaci sama o sobě není důkazem absence strachu či stresové reakce.

Významným stresorem může být rovněž intenzivní hluk. Chloupek et al. (2009) experimentálně prokázali u brojlerových kuřat, že desetiminutová expozice akutnímu hluku o intenzitě 80 i 100 dB vedla k signifikantnímu zvýšení plazmatické koncentrace kortikosteronu. Tuto studii je nutné interpretovat podpůrně – byla provedena u kura domácího, nikoliv u kachen, a nesimulovala prostředí hodového průvodu. Prokazuje však fyziologickou stresovou odpověď drůbeže na intenzivní akutní hluk.

Za zvlášť významnou okolnost je nutné považovat nemožnost zvířete stresové situaci uniknout. Fixované zvíře nemůže využít jednu ze základních behaviorálních strategií zvládnutí averzivního podnětu – vzdálení se od něj. Schopnost zvířete kontrolovat nepříznivou situaci a úspěšnost jeho mechanismů zvládnutí zátěže přitom patří mezi významné aspekty vztahu mezi stresem a welfare (Broom and Johnson 2019; EFSA AHAW Panel 2022).

Jednotlivé uvedené faktory proto nelze hodnotit izolovaně. Z hlediska welfare je podstatná jejich kumulace: zvíře je odchyceno, omezeno v pohybu, nemůže uniknout, je přenášeno, vystaveno neobvyklému prostředí, velkému množství lidí a hluku a následně může být vystaveno další nepředvídatelné a nekoordinované manipulaci. Při fyzickém přetahování o zvíře se k psychické zátěži navíc přidává riziko mechanického poranění.

Na základě dostupných odborných poznatků lze proto uzavřít, že **popsané zacházení představuje kumulaci známých stresorů a vytváří reálné riziko strachu, distresu a významného narušení welfare zvířete.**

Právní posouzení

Uvedené odborné poznatky mají přímý význam pro posouzení věci podle zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

Za zásadní je nutné považovat především § 4 odst. 1 písm. k) tohoto zákona, podle něhož **se za týrání považuje: „vyvolávat bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy“.**

Význam tohoto ustanovení spočívá především v tom, že zákon výslovně zakotvuje bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů jako samostatnou formu týrání. Předmětem odborného a následně právního hodnocení je zejména povaha, intenzita a délka působení stresorů, jejich kumulace a otázka, zda je jejich působení bezdůvodné a nepřiměřené.

Právní pojem „utrpení“ je přitom třeba odlišit od obecného odborného používání tohoto pojmu ve welfare science. Podle § 3 písm. l) zákona č. 246/1992 Sb. je utrpením „stav zvířete způsobený jakýmkoliv podnětem nebo zákrokem, kterého se zvíře nemůže samo zbavit a který u zvířete způsobuje bolest, zranění, zdravotní poruchu anebo smrt“.

Samotnou fyziologickou stresovou reakci proto nelze automaticky podřadit pod tuto legální definici utrpení. To však neoslabuje význam stresu pro právní posouzení, protože § 4 odst. 1 písm. k) bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů výslovně a samostatně kvalifikuje jako týrání.

Významný je v této souvislosti rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2020, č. j. 10 As 306/2018-68. Nejvyšší správní soud při výkladu § 4 zákona č. 246/1992 Sb. potvrdil, že **týráním není pouze samotné vystavení zvířete utrpení, ale rovněž jeho vystavení podmínkám, v nichž riziko utrpení reálně hrozí**, aniž by se toto riziko muselo v konkrétním případě skutečně materializovat (NSS 2020).

Tento judikatorní závěr je pro posuzovanou situaci podstatný. Pro právní hodnocení zacházení s kačerem tedy není nezbytné čekat na vznik prokazatelného poranění, zdravotní poruchy, trvalého poškození zdraví nebo úhynu zvířete. Relevantní je již vystavení zvířete podmínkám, v nichž s ohledem na jejich povahu, intenzitu a kumulaci reálně hrozí utrpení či jiná újma. U § 4 odst. 1 písm. k) zákona č. 246/1992 Sb. je navíc předmětem zákazu přímo bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy.

V posuzovaném případě se přitom nejedná o hypotetické či obecně předpokládané stresory. **Odchyt, manipulace a restrikce jsou u kachen experimentálně spojeny s fyziologickými a behaviorálními projevy stresu a strachu** (Mitin et al. 2022; Faure et al. 2003). U drůbeže je doložena rovněž fyziologická stresová odpověď na intenzivní akutní hluk (Chloupek et al. 2009). Tyto poznatky je nutné vztáhnout ke konkrétním podmínkám popsané tradice, kde navíc dochází k současnému působení více stresorů a zvířeti je v důsledku fixace znemožněno se od nich vzdálit.

Pro posuzovaný případ může být dále relevantní § 4 odst. 1 písm. b), podle kterého je týráním podrobit zvíře výcviku nebo veřejnému vystoupení anebo obdobnému účelu, je-li to pro zvíře spojeno s bolestí, utrpením, zraněním nebo jiným poškozením. Konkrétní aplikace tohoto ustanovení závisí na skutkových okolnostech dané akce.

Podle konkrétního způsobu fixace může být významný také § 4 odst. 1 písm. c) bod 3, podle něhož je týráním z jiných než zdravotních důvodů bez nutnosti omezovat svobodu pohybu nutnou pro zvíře určitého druhu, pokud by toto omezení způsobilo utrpení zvířete.

Samotná fixace zvířete není bez dalšího týráním. Krátkodobá a odborně provedená fixace může být nezbytná například při veterinárním vyšetření nebo jiném legitimním úkonu. Z odborného i právního hlediska je však zásadně odlišná situace, kdy omezení pohybu nemá zdravotní, chovatelský ani jiný biologicky relevantní důvod a slouží k použití živého zvířete jako součásti společenské či folklorní zábavy.

Samostatně je třeba právně hodnotit také případné podávání alkoholu zvířeti. Podle § 4 odst. 1 písm. c) bodu 2 zákona č. 246/1992 Sb. **se za týrání považuje z jiných než zdravotních důvodů „podávat zvířeti potravu obsahující příměsi nebo předměty, které mu způsobují bolest, utrpení nebo jej jinak poškozují“**. Pokud je tedy v rámci popsané tradice kačerovi podáván alkohol, je třeba jeho podání posoudit rovněž z hlediska tohoto ustanovení, zejména s ohledem na množství, koncentraci a způsob podání a jeho účinky na organismus zvířete. Pokud podání alkoholu způsobuje bolest, utrpení nebo zvíře jinak poškozuje, naplňuje takové jednání samostatnou formu týrání podle § 4 odst. 1 písm. c) bodu 2 zákona. Současné může být podávání alkoholu relevantní také z hlediska § 4 odst. 1 písm. k), který za týrání považuje bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy.

Kulturní tradice a ochrana zvířat

Skutečnost, že určité jednání představuje historický či folklorní zvyk, sama o sobě **nezakládá výjimku ze zákazů stanovených zákonem č. 246/1992 Sb.**

Případný zápis tradice na seznam kulturního dědictví proto nemůže změnit právní hodnocení konkrétního způsobu zacházení se zvířetem ani legalizovat takový způsob provádění tradice, který by naplňoval některou z forem týrání podle § 4 zákona č. 246/1992 Sb. Kulturní a historickou hodnotu určitého zvyku je nutné odlišovat od právního hodnocení konkrétních prostředků, kterými je tento zvyk uskutečňován.

Významná je rovněž skutečnost, že kulturní podstata **tradice nemusí být nezbytně spojena s použitím živého zvířete**. Samotný zvyk „kradení kačera“ lze zachovat například použitím odpovídající makety nebo jiného symbolického předmětu.

Tato skutečnost má význam nejen z hlediska hledání společensky přijatelného řešení, ale také při hodnocení kritéria „bezdůvodnosti“ působení stresových vlivů podle § 4 odst. 1 písm. k) zákona č. 246/1992 Sb. Existuje-li možnost zachovat kulturní a folklorní podstatu tradice bez vystavení živého zvířete uvedeným stresorům, výrazně se oslabuje případné odůvodnění nezbytnosti použití živého zvířete a jeho vystavení takové zátěži.

Případný trestněprávní přesah

Při mimořádně závažném způsobu zacházení se zvířetem může věc přesáhnout rovněž do oblasti trestního práva. Podle § 302 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, je trestné týrání zvířete surovým nebo trýznivým způsobem.

Je však nutné důsledně rozlišovat mezi týráním ve smyslu zákona č. 246/1992 Sb. a trestným činem týrání zvířat podle § 302 trestního zákoníku. Ne každé jednání naplňující některou z forem týrání podle § 4 zákona č. 246/1992 Sb. automaticky dosahuje intenzity trestného činu. Trestněprávní kvalifikaci proto nelze učinit pouze na základě obecného popisu tradice; vyžadovala by posouzení konkrétního skutkového průběhu, intenzity jednání, jeho následků, příčinné souvislosti a zavinění.

Pokud v minulosti při provádění této tradice skutečně došlo v příčinné souvislosti s daným zacházením k úhynu zvířete, jde o významnou okolnost při hodnocení rizikovosti takové činnosti. Samotná

informace o úhynu však bez znalosti konkrétního skutkového průběhu a příčiny smrti neumožňuje zpětně učinit závěr o naplnění skutkové podstaty konkrétního trestného činu.

Závěr

Na základě současných odborných poznatků lze konstatovat, že popsany způsob využívání živého kačera při hodové tradici představuje významné riziko narušení jeho welfare.

Odchyt, nucená fixace, omezení možnosti úniku, manipulace, hluk, přítomnost velkého množství osob, nepředvídatelné pohyby a zejména následná nekoordinovaná manipulace či přetahování o zvíře představují kumulaci stresorů. Experimentálně je přitom u kachen doloženo, že odchyt, manipulace a restrikce vyvolávají stresovou reakci, projevující se změnami fyziologických ukazatelů, a současně ovlivňují behaviorální ukazatele strachu.

Z právního hlediska je zvláště významný § 4 odst. 1 písm. k) zákona č. 246/1992 Sb., který mezi formy týrání výslovně zahrnuje bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy.

Tento právní závěr podporuje také judikatura Nejvyššího správního soudu. Z rozsudku NSS ze dne 21. 12. 2020, č. j. 10 As 306/2018-68, vyplývá, že ochrana poskytovaná § 4 zákona č. 246/1992 Sb. není omezena pouze na situace, kdy již došlo k materializaci újmy. Za relevantní je nutné považovat rovněž vystavení zvířete podmínkám, v nichž reálně hrozí riziko utrpení.

V posuzované situaci přitom odborná literatura poskytuje podklad pro závěr, že jednotlivé prvky popsaného zacházení – zejména odchyt, manipulace, restrikce, nemožnost úniku a intenzivní podněty z okolního prostředí – jsou způsobilé vyvolávat stresovou reakci a behaviorální projevy související se strachem. Jejich kumulace spolu s absencí biologicky relevantního důvodu pro vystavení zvířete takové zátěži představuje významnou skutečnost pro posouzení naplnění § 4 odst. 1 písm. k) zákona č. 246/1992 Sb.

Historická, folklorní ani případně formálně uznaná kulturní povaha tradice sama o sobě nevytváří výjimku ze zákonných požadavků na ochranu zvířat proti týrání.

Z pohledu welfare zvířat je proto odborně nejvhodnějším řešením zachovat kulturní a společenský prvek tradice bez použití živého zvířete, například jeho nahrazením vhodným symbolickým předmětem. Takové řešení umožňuje zachovat podstatu tradice, aniž by bylo živé zvíře vystavováno předvídatelným stresovým vlivům a riziku narušení jeho welfare.

Vypracoval: Mgr. Ondřej Cvejn

Revize právního posouzení: JUDr. Jakub Kanický, PhD.

Literatura

BROOM, D. M., JOHNSON, K. G. 2019: Stress and Animal Welfare: Key Issues in the Biology of Humans and Other Animals. 2nd ed. Springer Nature Switzerland AG, Cham, 230 p.

CHLOUPEK, P., VOŠLÁŘOVÁ, E., CHLOUPEK, J., BEDÁŇOVÁ, I., PIŠTĚKOVÁ, V., VEČEREC, V. 2009: Stress in broiler chickens due to acute noise exposure. Acta Vet Brno 78: 93–98.

EFSA AHAW PANEL (EFSA Panel on Animal Health and Welfare) 2022: Methodological guidance for the development of animal welfare mandates in the context of the Farm to Fork Strategy. EFSA Journal 20: 7403.

FAURE, J. M., VAL-LAILLET, D., GUY, G., BERNADET, M. D., GUÉMÉNÉ, D. 2003: Fear and stress reactions in two species of duck and their hybrid. Horm Behav 43: 568–572.

FRASER, A. F. 1988: Animal suffering: The appraisal and control of depression and distress in livestock. Appl Anim Behav Sci 20: 127–133.

MITIN, H., ZULKIFLI, I., CHE JAMRI, M. H., ZAMZURI, N. A., SAMIAN, N. A., HUSSEIN, A. N., GOH, Y. M., SAZILI, A. Q. 2022: Alleviation of catching and crating stress by dietary supplementation of *Bacillus subtilis* in Pekin ducks. Animals 12: 3479.

Právní předpisy a judikatura

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 12. 2020, č. j. 10 As 306/2018-68.

